

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра Філософії та суспільних наук (№ 701)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

(підпис) Наталя БІЛЬЧУК
(ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 2024 р.

**СИЛАБУС ВИБІРКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Філософські виміри науки та технологій
(назва навчальної дисципліни)

ВК 3 Вибіркова дисципліна (вільного вибору)

СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Доктор філософії
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	03 Гуманітарні науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	033 Філософія
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА	Філософія

Форма навчання: денна та/або заочна

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Вводиться в дію з «01» вересня 2024 р.

Харків 2024

Розробник: _доцент, доцент, канд. філос. наук Наталя БІЛЬЧУК

(посада, науковий ступінь і вчене звання, ім'я та прізвище)

(підпис)

Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Філософські виміри науки та технологій» розглянуто на засіданні кафедри Філософії та суспільних наук (№ _701)

(назва кафедри)

Протокол № __1__ від «_29_» __серпня__ 2024 р.

Завідувач кафедри: проф., докт-р філос. наук

Ольга ПРОЦЕНКО

(науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Загальна інформація про викладача

ПІБ: Більчук Наталя Леонідівна

Посада: доцент

Науковий ступінь: канд. філос. наук

Вчене звання: доцент

Перелік дисциплін, які викладає:

- «Філософія»;
- «Історія філософії»;
- «Логіка та основи аргументації»;
- «Філософія: світ людини».
- «Актуальні проблеми теорії пізнання»

Напрями наукових досліджень:

- філософська антропология;
  - екзистенціальна філософія;
  - філософські проблеми інформаційного суспільства.
-

Контактні дані: n.bilchuk@khai.edu

---

1. Опис навчальної дисципліни

Форма навчання – денна, заочна

Семестр, в якому викладається дисципліна – 1

Дисципліна – обов'язкова

Загальна кількість годин за навчальним планом – 150 годин / 5 кредитів
ЄКТС:

за денною формою навчання 64 години аудиторних занять та 86 годин самостійної роботи здобувачів;

за заочною формою навчання 16 годин аудиторних занять та 134 години самостійної роботи здобувачів.

Види занять – лекції, практичні (семінари), самостійна робота здобувача.

Вид контролю – індивідуальні завдання, поточний, модульний контроль, іспит.

Мова викладання – українська

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – для вивчення курсу студенти не потребують спеціальних знань. Разом з тим, бажаною є наявність у здобувачів базових компетентностей з історії філософії, філософії, філософських проблем наукового пізнання, логіки, глобальних проблем сучасності.

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – Оскільки курс є вибірковим та визначає власну навчальну траєкторію здобувача необхідних супутніх дисциплін не передбачено. Компетентності, набуті протягом вивчення курсу, можуть бути застосовані для аналізу різних аспектів сучасного стану наукового пізнання та формування свідомої, активної, відповідальної громадянської та світоглядної позиції майбутнього науковця.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни – засвоєння основних понять і концепцій філософії науки та технологій на основі більш глибокого теоретичного осягнення актуальних проблем сучасної науки, розуміння загальної проблематики, формування системи базових знань та навичок міждисциплінарного філософського та наукового мислення. Дисципліна має сприяти розвитку критичного, творчого мислення майбутніх науковців та забезпечити формування філософського, світоглядного, загальнотеоретичного фундаменту фахівців.

Завдання - усвідомлення соціальних процесів в житті людини, що зумовили виникнення наукового типу світогляду; осягнення широкої палітри поглядів, ідей, закономірностей філософської рефлексії наукової та інженерної діяльності; ознайомлення з досягненнями світової та вітчизняної наукової та інженерної думки через призму аналізу основних типів наукової та технічної раціональності; навички компаративістського методу дослідження наукових ідей та текстів; критичне осмислення подій та явищ наукового життя та тенденцій інноваційного розвитку техніки і технологій, використання філософської рефлексії для формування власної наукової світоглядної парадигми.

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

Знати:

– теоретичні положення філософії науки та технологій;

- комплекс основних проблем, які вивчає філософія науки;
- провідні тенденції розвитку сучасної науки і технологій та інноваційного розвитку;
- суть і специфіку сучасної філософії науки і техніки.

Уміти:

- володіти системою основних категорій філософії науки і технологій;
- навичками філософського та інженерного мислення;
- вміло використовувати сучасну загальнонаукову філософську методологію в процесі пізнання, дослідження, моделювання;
- реферувати оригінальні філософські та наукові тексти і розуміти їх місце та значення в системі сучасної науки;
- аналізувати сучасні філософські проблеми науки та технологій, визначати їх методологічні та онтологічні засади та принципи;
- володіти навичками перевірки (верифікації, фальсифікації) наукової теорії, переконливо та аргументовано відстоювати власну точку зору стосовно розвитку проблемних питань сучасної науки та технологій.

Компетентності, які набуваються:

Загальні компетентності (ЗК)

Після закінчення цієї програми здобувач освіти буде здатен:

- ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні компетентності (СК)

Після закінчення цієї програми здобувач буде здатен:

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Після закінчення цієї програми здобувачем будуть досягнуті наступні результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

PH3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

PH4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

PH5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

PH6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Специфіка філософської проблематики науки та технологій.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 години / 1 година:

Лекція 3 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Філософія як особлива форма осягнення дійсності. Своєрідність філософського та наукового пізнання. Філософія та наука. Філософія як подолання традиціоналізму (міфологія), догматизму (релігія) та детермінізму (наука). Пізнання та мислення. Види мислення/пізнання (діалектичне, логічне, абстрактне, дедуктивне, індуктивне тощо). Критичність, сумнів та плюралізм як особливості філософського світорозуміння. Філософія як Просвітництво. Мислення як «принцип 3-х «К»». Філософія та наука: загальне та особливе. Роль науки у системі духовної культури людства. Наука як соціально перетворююча сила. Філософія науки як складова філософії технологій.

Практичне (семінарське) заняття 3 години / 0,5 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Мислення та пізнання: особливості філософії науки.

Тема практичного (семінарського) заняття: Своєрідність філософського та наукового пізнання. Філософія та наука.

Самостійна робота 10 годин / 13 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Критичність, сумнів та плюралізм як особливості філософського світорозуміння.

Тема 2. Технології як предмет філософського аналізу.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 4 годин / 1 година:

Лекція 2 годин / 0,5 годин: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Визначення понять «техніка» та «технології». Арістотель про види знання: «техне», «епістеме», «нус». Генезис та становлення технологічного руху. Техніка та технології як засоби адаптації людини у світі. Технологічна форма руху

матерії. Філософські проблеми розвитку техніки та технологій: гносеологічний, методологічний, соціальний.

Практичне (семінарське) заняття 2 годин / 0,5 годин: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Людина як результат самостворення: Арістотель про види знання: «техне», «епістеме», «нус».

Тема практичного (семінарського) заняття: Філософські проблеми розвитку техніки та технологій: гносеологічний, методологічний, соціальний.

Самостійна робота 7 годин / 13 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Технологічна форма руху матерії.

Тема 3. Проблема механізмів розвитку науки

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 2 година:

Лекція 3 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Що таке наукова проблема? Проблема та проблематика. Статус «наукового факту». Взаємонавантаження факту та теорії. Підтвердження та спростування теоретичного знання як проблема філософії науки. Пізнання і практика. Проблема «позитивної» філософії науки. Проблема істини. Істина як специфічна характеристика знання. Концепції істини: класична (кореспондентна), когерентна, прагматична, конвенціоналістська. Експерименти емпіричні та мисленеві: специфіка та проблематика.

Практичне (семінарське) заняття 3 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Експерименти емпіричні та мисленеві: специфіка та проблематика.

Тема практичного (семінарського) заняття: Проблема істини.

Самостійна робота 9 годин / 14 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Проблема «позитивної» філософії науки.

Тема 4. Принципи наукового пізнання

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 4 годин / 1 години:

Лекція 2 годин / 0,5 годин: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Принцип верифікації. Замкнуте коло позитивізму (К. Попер). Принцип фальсифікації. Принцип критицизму. Поняття «нормальної» науки. Еволюція та революція в науці (Т. Кун). Поняття наукової парадигми. Конкуренція дослідних програм (І. Лакатос). Проблема наукового методу. Методологічний плюралізм (П. Феєрабенд). Наука та технології як втілення певного типу світоглядної культури.

Практичне (семінарське) заняття 2 годин / 0,5 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Замкнуте коло позитивізму.

Тема практичного (семінарського) заняття: Принципи наукового пізнання.

Самостійна робота 7 годин / 13 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Наука та технології як втілення певного типу світоглядної культури.

Тема 5. Формування наукової картини світу.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 4 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Становлення античної науки та особливості світосприйняття. Метафізична та діалектична картини світу. Піфагорейський союз: число як поєднання першооснови та принципу суцього. Атомізм: ідея множинності буття та формування детермінізму. Елейська школа: тотожність Буття та думки про буття. Мислення як предикація. Апорії Зенона та їх значення для розвитку науки. Софізми як порушення питань логічного мислення. Пізнання як «пригадування» (Платон). Філософія Аристотеля про форми буття та мислення. Вчення Аристотеля про матерію («перша» та «друга» (оформлена)) та час як початок фізики. Аристотель як систематизатор античної науки. Формальна логіка. Вчення про категорії.

Проблематика філософії Нового часу. Формування та особливості сучасної науки. «Знання – сила»: пізнання як інструмент перетворення світу. «Природа – то майстерня». Формування механістичної картини світу. Розробка наукового методу. Протистояння емпірико-індуктивної та раціонально-дедуктивної методології. Проблемність проєктів «світ-механізм» та «людина-машина».

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: «Знання – сила»: пізнання як інструмент перетворення світу.

Тема практичного (семінарського) заняття: Проблемність проєктів «світ-механізм» та «людина-машина».

Самостійна робота 9 годин / 13 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Аристотель як систематизатор античної науки. Формальна логіка. Вчення про категорії.

Тема 6. Наукові парадигми техніки та технологій.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 4 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Класична парадигма техніки. Осмислення парадигми техніки у рамках класичної методології науки. Наукова картина світу в контексті класичної наукової раціональності. Філософські концепції техніки в контексті класичної парадигми: концепції техніки К. Маркса і Ф. Дессауера. Антропологічний поворот у науці. Некласична парадигма. Особливості некласичної методології науки. Органіцизм як некласична парадигма техніки. Філософські концепції технологій у контексті некласичної методології науки. Філософія техніки Е. Каппа. Філософія техніки П. Енгельмеера. Філософія техніки О. Шпенглера. Філософія техніки Х. Ортеги.

Філософія техніки у контексті постнекласичної раціональності. Сучасні тенденції розвитку та функціонування постнекласичної раціональності. Наукова раціональність. Технічна раціональність. Технологічна раціональність. Соціальна раціональність. Економічна раціональність. Техногенна раціональність. Техніка в сучасній науковій картині світу. Антропологічний аспект еволюції техносфери.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Поняття та види раціональності.

Тема практичного (семінарського) заняття: класична та некласична парадигми філософії науки та технологій.

Самостійна робота 9 годин / 14 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Основні закони та принципи діалектики.

Тема 7. Мислення та пізнання як предмет філософії науки та технологій.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 4 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Пізнання як специфічне відношення між людиною і світом. Поняття суб'єкта і об'єкта пізнання, характер їх взаємодії. «Об'єкт-суб'єктна» та «суб'єкт-суб'єктна» концепції пізнання. Проблема пізнаваності світу. Гносеологічний оптимізм, скептицизм та гносеологічний песимізм. Знання як результат взаємодії суб'єкта і об'єкта та як результат творчої активності суб'єкта. Знання, віра і переконання. Знання та інформація. Пізнання і практика. Проблема істини. Істина як специфічна характеристика знання. Концепції істини: класична (кореспондентна), когерентна, прагматична, конвенціоналістська.

Мислення як атрибутивна характеристика свідомості. Біхевіонізм та мисленні експерименти у філософії: «Мізки у бочці» (Х. Патнем), «Китайська кімната» (Дж. Сьорл), «Що означає бути кажаном?» (Т. Нагель). Свідомість та проблеми штучного інтелекту. «Інтелектуальні зомбі». Тест Тьюрінга. «Сильний» і «слабкий» штучний інтелект. Природні та штучні мови. Мова як образ світу (ранній Л. Вітгенштейн). Проблема діалогу людини і комп'ютерних систем. Штучний інтелект - основа розвитку інформаційної культури суспільства.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: «Інтелектуальні зомбі».

Тема практичного (семінарського) заняття: Пізнання як специфічне відношення між людиною і світом.

Самостійна робота 9 годин / 14 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Проблема діалогу людини і комп'ютерних систем.

Тема 8. Становлення та розвиток технологій «штучної людини».

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 1 година:

Лекція 4 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Біологічна недостатність людини як проблема сучасних біотехнологій. Художні образи «штучних людей»: засоби створення та можливі загрози. Проблема «Людина-машина» у історії філософії (Р. Декарт, Ж. Ламетрі, Т. Гоббс). Екзистенційні виклики проблеми «людина-машина» (М.Бердяєв, Х. Ортега-і-Гассет). Виникнення ідеї «робота-андроїда» (К. Чапек) та можливі загрози людству. Самість та штучна особистість. Кореляція концепту самості. Співвідношення ментального та фізичного як підґрунтя розвитку технологій. Проекти штучної особистості. Штучне суспільство.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 0,5 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Проблема «Людина-машина» у історії філософії та екзистенційні виклики сучасності.

Тема практичного (семінарського) заняття: Самість та штучна особистість.

Самостійна робота 9 годин / 14 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Співвідношення ментального та фізичного як підґрунтя розвитку технологій.

Тема 9. Ціннісні виміри техніки і технології.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 2 година:

Лекція 3 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Ціннісні виміри техніки і технології. Аксиологічні аспекти сучасних технологій. Технологічний імператив і гуманітарна криза у постіндустріальному суспільстві. Морально-етичні аспекти сучасних біотехнологій. Морально-етичні наслідки інструменталізації людини. Сучасні біотехнології та проблема ідентичності індивіда. Етика відповідальності у технологічну добу.

Практичне (семінарське) заняття 3 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Ціннісні виміри техніки і технології.

Тема практичного (семінарського) заняття: Морально-етичні аспекти сучасних біотехнологій.

Самостійна робота 9 годин / 14 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Етика відповідальності у технологічну добу.

Тема 10. Філософія науково-технічної культури і перспективи цивілізаційного поступу.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 2 година:

Лекція 3 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Філософія науково-технічної культури і перспективи цивілізаційного поступу. Техніка у концепціях філософії індустріальної культури. Біокультурологічна концепція О. Шпенглера. Концепція індустріальної культури у філософії техніки Б. Вишеславцева. Філософія техніки Франкфуртської школи (М. Горкгаймер, М. Гайдеггер, Г. Маркузе, Ю. Габермас). Гуманістична філософія техніки Е. Фромма. Чинники становлення техногенної цивілізації. Ліберальна стратегія розвитку науки і техніки. Ринкова економіка як техносоціальний проект ліберальної стратегії.

Практичне (семінарське) заняття 3 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Філософія техніки Франкфуртської школи (М. Горкгаймер, М. Гайдеггер, Г. Маркузе, Ю. Габермас).

Тема практичного (семінарського) заняття: Техніка у концепціях філософії індустріальної культури.

Самостійна робота 8 годин / 12 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Ліберальна стратегія розвитку науки і техніки.

Підсумковий контроль передбачає виконання завдання (на вибір викладача: стаття, доповідь на науковій конференції, науково-практичному семінарі, тези) за тематикою наукової роботи здобувача та/або наукової роботи кафедри.

1. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання з дисципліни вибираються здобувачами самостійно (стаття, доповідь на науковій конференції, науково-практичному семінарі, тези) за програмою курсу та тематикою дисертаційного дослідження.

2. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні; пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові; перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок, усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи з осмислення й засвоєння нового матеріалу.

3. Методи контролю

Поточний контроль: теоретичне опитування й обговорення на практичних (семінарських) заняттях; проведення групових та індивідуальних консультацій.

Підсумковий контроль: підсумкові завдання, іспит

4. Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів та розподіл балів, які вони отримують

4.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
----------------------------	---------------------------------	----------------------------	-------------------------

Робота на практичних заняттях	0...2	16	0...32
Індивідуальна робота (тези-доповідь на науковий семінар)	0...30	1	0...30
Підсумковий контроль	0...38	1	0...38
За семестр			0...100

Підсумкова модульна оцінка з навчальної дисципліни формується до початку семестрового контролю на основі суми балів за виконання складових навчальної роботи (кількість балів, отриманих здобувачем вищої освіти під час роботи на практичних заняттях, індивідуальна робота) і результатів підсумкового контролю. За згодою здобувача, який набрав від 60 до 100 балів, підсумкова модульна оцінка може зараховуватися як контрольний захід – семестрова оцінка.

Здобувачі, які отримали менше 60 балів, атестуються оцінкою «незадовільно» і вважаються такими, що мають академічну заборгованість. Вони зобов'язані проходити процедуру контрольного заходу підсумкового (семестрового) контролю з метою ліквідації академічної заборгованості в період екзаменаційних сесій та канікул.

Під час складання контрольного заходу підсумкового (семестрового) контролю здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

7.2. Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Рівень компетентності здобувача за підсумками навчання визначається за такими критеріями:

Відмінно (90–100). Теоретичний зміст дисципліни (курсу) засвоєний здобувачем повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, усі навчальні завдання, що передбачені силабусом, виконані в повному обсязі, робота без помилок або з однією незначною помилкою.

Добре (75–89). Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, що передбачені силабусом, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.

Задовільно (60–74). Теоретичний зміст дисципліни засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених силабусом завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінено кількістю балів, близькою до мінімальної, відповідь (в усній або письмовій формі) фрагментарна, непослідовна.

Незадовільно (0-59). Здобувач має фрагментарні знання, що базуються на попередньому досвіді, але не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст, не може використовувати знання під час вирішення практичних завдань.

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» здобувачу можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані в загальній оцінці за семестр. Бали, зокрема, можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);

- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);

- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);

- проходження онлайн-курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);

- участь та отримання рейтингового місця в тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);

- розробленні та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмета навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження – наявність дидактичного матеріалу);
- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

8. Політика навчального курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Здобувачі, які за певних обставин не можуть регулярно відвідувати практичні заняття, повинні протягом тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені заняття мають бути відпрацьовані на найближчій консультації протягом тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання пропущених занять шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Здобувачі, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70 % невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>). Очікується, що роботи здобувачів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Під час виконання індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %.

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/ua/university/normativna-baza/ustanovchi-dokumenty/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

9. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації з проведення лабораторних робіт тощо, які видані в Університеті знаходяться за посиланням: <http://library.khai.edu/>

Сторінка дисципліни знаходиться за посиланням:

<https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=9598>

Філософія : навч. посіб. / О. П. Проценко, Н. Л. Більчук, Л. А. Васильєва, О. І. Гаплевська, С. Є. Чмихун. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2021. – 120 с.

Філософські проблеми наукового пізнання [Текст] : навч. посіб. / О. П. Проценко, Н. Л. Більчук, О. І. Гаплевська, Г. Г. Півень, І. М. Ушно, С. Є. Чмихун, С. І. Широка. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2024. – 184 с.

Філософія науки і техніки : навч. посіб. до самост. роботи / В. О. Чернієнко. – Харків : ХАІ, 2006. – 99 с.

10. Рекомендована література

Базова

Білуха, М. Г. Основи наукових досліджень : підруч. для студентів екон. спец. вузів / М. Г. Білуха. – Київ : Вища школа, 1997. – 271 с.

Ганаба, С. О., Шинкарук О. М. Філософія та методологія науки : навч. посіб. / С. О. Ганаба, О. М. Шинкарук. – Хмельницький : НАДПСУ, 2019. – 288 с.

Семенюк, Е. Філософія сучасної науки і техніки / Е. Семенюк, В. Мельник. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. – 183 с.

Синиця, Андрій. Вступ до філософії штучного інтелекту : підручник / Андрій Синиця. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 292 с.

Допоміжна

Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за наук. ред. В. П. Мельника та А. С. Синиці. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 568 с.

Арістотель. Метафізика / Арістотель ; пер. О. Юдіна. – Харків : Фоліо. – 2020. – 300 с.

Бодрійяр, Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрійяр ; пер. з фр. В. Ховхуна. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 118 с.

Гадамер, Г.-Г. Істина і метод. Том 1. Герменевтика / Г.-Г. Гадамер ; пер. О. Мокровольський. – Київ : Юніверс, 2000. – 464 с.

Декарт, Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках / Р. Декарт ; пер. з фр. В. Адрюшка і С. Гатальської. – Київ : Тандем, 2001. – 101 с.

Д'юї, Дж. Досвід і освіта / Дж. Д'юї ; пер. М. Василечко – Львів : Кальварія, 2003. – 84 с.

Кант, І. Критика чистого розуму / І. Кант ; пер. з нім. І. Бурковського. – Київ : Юніверс, 2000. – 504 с.

Карпенко В.Є. Проблема штучного інтелекту в сучасній філософії / <https://www.info-library.com.ua/books-text-11661.html>

Лакатош, І. Історія науки та її раціональні реконструкції / Імре Лакатош // Психологія і суспільство. – 2016. - № 3. – С. 13–23.

- Локк, Дж. Розвідка про людське розуміння. У 4 кн. Кн.1 / Дж. Локк ; пер. Н. Бордукова. – Харків : Акта, 2002. – 152 с.
- Мерфі і Паркінсон. Закони / укл. І. О. Назаренко. – Харків : Віват, 2018. – 304 с.
- Монтень, М. Проби / Мішель де Монтень : пер. А. Перепадя, В. Скуратівський. – Харків : Фоліо, 2012. – 443 с.
- Проценко, О. П. Практична філософія: професійна етика та комунікативна культура : навч. посіб. / О. П. Проценко, В. Б. Селевко. – Харків : ХАІ, 2021. – 80 с.
- Северино, Е. Сутність нігілізму / Е. Северино ; пер з англ. та італ. Ю. Олійника. – Київ : Темпора, 2020. – 688 с.
- Швирков О.І. Проблема штучного інтелекту і людиновимірність штучних інтелектуальних систем: дис. ... кандидата філос. наук: 09.00.09 / Швирков Олександр Іванович. - Житомир, 2006. - 174 с.
- Chalmers D. (1996). The conscious mind: in search of fundamental theory. – N.Y.: Oxford University Press. doi: <https://doi.org/10.1007/s11948-017-9975-2>
- Dreyfus H. (1976). What computers can't do. British Journal for the Philosophy of Science, vol. 27 (2), pp. 177–185.
- Searle J. R. Is the Brain a Digital Computer? URL: <https://web.archive.org/web/20070406071603/http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Papers/Py104/searle.comp.html>.
- Turing A. M. Computing Machinery and Intelligence. Mind. 1950. Vol. 59, No. 236. P. 433–460.
- Yudkowsky E. Friendly Artificial Intelligence. Singularity Hypotheses: a Scientific and Philosophical Assessment / Eds.: A. Eden, J. Moor, J. Søraker [et al]. Berlin: Springer, 2012. P. 181–193.

11. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/>
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
2. <https://library.khai.edu/>
Науково-технічна бібліотека Національного аерокосмічного університету ім. М.С. Жуковського «ХАІ»
3. <http://academia-pc.com.ua> – Академвидавництво